

## **ŠETŘENÍ K DROGOVÉ PROBLEMATICE NA ČESKÝCH ŠKOLÁCH - II. (Analýza některých rozdílů mezi školami)**

**Milan Valenta**

### **Abstrakt**

Druhá část studie seznamuje s výsledky reprezentativního dotazníkového šetření, které realizovala katedra speciální pedagogiky v oblasti drogové problematiky a jehož respondenty byli především metodici primární prevence na vybraných základních, speciálních a středních školách v České republice. Tato část studie poukazuje na některé rozdíly mezi šetřenými školami.

### **Klíčová slova**

Drogová problematika, primární prevence, uživatelé drog, programy primární prevence, dotazníkové šetření, základní školy, speciální školy, střední školy, městské a venkovské školy, analýza rozdílů mezi školami.

### **Abstract**

A survey on the issue of drug abuse at Czech schools - II. (An analysis of some differences between schools)

The second part of the study presents the findings of a research in which questionnaires were filled in by a representative sample and that was conducted by the Special pedagogy department. The respondents were mostly professionals in charge of primary prevention at some elementary schools, special schools, and high schools in the Czech Republic. This part of the study focuses on the observed differences between schools.

### **Keywords**

Drug abuse, primary prevention, drug addicts, primary prevention programmes, questionnaire, elementary schools, special schools, high schools, city and country schools, an analysis of differences between schools

## ROZDÍLY MEZI MĚSTSKÝMI A VENKOVSKÝMI ZÁKLADNÍMI ŠKOLAMI

Byly analyzovány rozdíly v odpovědích na jednotlivé položky dotazníku mezi městskými základními školami (kat. D + E) a vesnickými základními školami (kat. A + B + C). Ve sledovaném vzorku bylo 238 městských škol a 380 venkovských škol.

Významnost zjištěných rozdílů byla posuzována testem chi-kvadrát. Výsledky srovnávání odpovědí v jednotlivých položkách dotazníku jsou uvedeny v následujících tabulkách. Statisticky významné rozdíly jsou označeny tučným tiskem. Významný rozdíl na hladině významnosti 0,05 je označen \* a statisticky významný rozdíl na hladině významnosti 0,01 je označen \*\*.

### Položka 1: Kdo se spolupodílí na realizaci protidrogových programů?

| <i>Odpověď</i> |                                       | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|---------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                       | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | nikdo                                 | 4,2                          | 17,1           | <b>22,85**</b>     |
| b              | krizové centrum                       | 26,5                         | 12,4           | <b>19,89**</b>     |
| c              | centrum primární prevence             | 25,6                         | 15,8           | <b>9,00**</b>      |
| d              | dům dětí a mládeže                    | 21,4                         | 7,1            | <b>27,22**</b>     |
| e              | policie                               | 50,0                         | 22,1           | <b>51,62**</b>     |
| f              | hygienická stanice                    | 21,4                         | 7,6            | <b>24,72**</b>     |
| g              | lékař                                 | 16,0                         | 10,0           | <b>4,83*</b>       |
| h              | obecní/městský úřad                   | 27,7                         | 21,1           | 3,62               |
| i              | okresní úřad                          | 21,4                         | 17,6           | 1,37               |
| j              | rodiče                                | 20,6                         | 22,9           | 0,45               |
| k              | pedagogicko psychologická poradna     | 56,3                         | 43,7           | <b>9,33**</b>      |
| l              | poradna pro rod., manž. a mez. vztahy | 4,6                          | 2,6            | 1,77               |
| m              | občanské sdružení                     | 16,4                         | 7,1            | <b>13,22**</b>     |
| n              | někdo jiný                            | 20,2                         | 23,4           | 0,90               |

**Položka 2:** Provádíte hodnocení účinnosti preventivních intervencí?

|                     | město | vesnice | $\Sigma$ |
|---------------------|-------|---------|----------|
| provádí hodnocení   | 142   | 204     | 346      |
| neprovádí hodnocení | 96    | 176     | 272      |
| $\Sigma$            | 238   | 380     | 618      |

$\chi^2 = 2,112$  na hladině významnosti 0,05 statisticky nevýznamné.

**Položka 3:** Co vám brání v hodnocení účinnosti preventivních intervencí?

| <i>Odpověď</i> |                                  | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|----------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                  | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | zaneprázdněnost ped. pracovníků  | 8,4                          | 12,9           | 2,98               |
| b              | nedostatek finančních prostředků | 10,1                         | 15,3           | 3,41               |
| c              | není k dispozici metodika        | 33,6                         | 31,8           | 0,21               |
| d              | potřebná odborná připravenost    | 10,1                         | 12,1           | 0,60               |
| e              | jiné překážky                    | 5,0                          | 9,5            | 3,42               |

**Položka 4a:** Na které cílové skupiny jsou preventivní intervence zaměřeny?

| <i>Odpověď</i> |                                                                        | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|------------------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                                                        | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | na žáky druhého stupně ZŠ                                              | 14,7                         | 13,4           | 0,20               |
| b              | na všechny žáky                                                        | 23,9                         | 18,4           | 2,74               |
| c              | na rizikové žáky (např. žáky se sklony ke zneužívání návykových látek) | 5,0                          | 5,8            | 0,16               |
| d              | na žáky z tzv. problémových rodin                                      | 5,9                          | 2,4            | <b>5,04*</b>       |
| e              | na jiné skupiny žáků                                                   | 14,3                         | 9,5            | 3,37               |

**Položka 4b:** Formulace cílů uplatňovaných intervencí

| <i>Odpověď</i> |                                                                 | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chí-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                                                 | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | snížení výskytu patologických jevů v chování žáků               | 10,5                         | 9,7            | 0,10               |
| b              | boj proti užívání návykových látek                              | 21,4                         | 20,8           | 0,04               |
| c              | vytvoření prostoru pro smysluplné využívání volného času        | 19,3                         | 12,9           | <b>4,66*</b>       |
| d              | výchova k zodpovědnosti za vlastní zdraví a zdravý životní styl | 15,1                         | 13,9           | 0,16               |
| e              | rozvíjení osobnostních kvalit žáků                              | 22,3                         | 12,4           | <b>10,58**</b>     |
| f              | jiné cíle                                                       | 8,4                          | 4,7            | 3,41               |

**Položka 4c:** Jaké strategie, programy a metody k dosažení stanovených cílů uplatňujete?

| <i>Odpověď</i> |                                                               | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chí-kvadrát</i> |
|----------------|---------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                                               | <i>Město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | peer program                                                  | 22,7                         | 5,8            | <b>38,75**</b>     |
| b              | besedy, přednášky, osobní rozhovory                           | 46,2                         | 28,4           | <b>20,30**</b>     |
| c              | zařazení prevence zneužív. návyk. látek do výuky              | 13,9                         | 10,8           | 1,31               |
| d              | hry, zájmové kroužky, volnočasové aktivity, sportovní soutěže | 31,1                         | 25,3           | 2,49               |
| e              | přehrávání videa k dané problematice                          | 13,1                         | 8,9            | 2,65               |
| f              | jiné                                                          | 13,9                         | 8,7            | <b>4,12*</b>       |

**Položka 4d:** Jakou účinnost vykazují uplatňované intervence?

| <i>Odpověď</i> |                                                           | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chí-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                                           | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | vykazují dobrou účinnost, nevyskytují se závažné problémy | 17,2                         | 21,1           | 1,36               |
| b              | účinnost je obtížné objektivně vyhodnotit                 | 21,4                         | 4,5            | <b>42,96**</b>     |
| c              | jiné odpovědi                                             | 13,4                         | 13,7           | 0,00               |
| e              | malou                                                     | 2,9                          | 4,7            | 1,22               |

**Položka 4e:** Existuje doklad o úspěšnosti uplatňovaných preventivních intervencí?

| <i>Odpověď</i> |                                         | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                         | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | ne                                      | 23,1                         | 20,8           | 0,46               |
| b              | ano, hodnotící dokumenty                | 13,9                         | 3,9            | <b>20,10**</b>     |
| c              | ano, dotazníky určené žákům a rodičům   | 8,4                          | 2,9            | <b>9,32**</b>      |
| d              | ano, ale nejedná se o empirické doklady | 6,3                          | 10,5           | 3,22               |

**Položka 5:** Z čeho vycházíte při tvorbě protidrogových programů?

| <i>Odpověď</i> |                                               | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                               | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | ze studia pedagogické dokumentace             | 58,0                         | 53,2           | 1,38               |
| b              | z vyhodnocení testů zadávaných všem žákům     | 29,8                         | 22,4           | <b>4,32*</b>       |
| c              | z vyhodnocení testů zadávaných vybraným žákům | 12,2                         | 4,2            | <b>13,78**</b>     |
| d              | z dotazníků zadávaných všem žákům             | 39,5                         | 28,2           | <b>8,57**</b>      |
| e              | z dotazníků zadávaných vybraným žákům         | 16,4                         | 5,5            | <b>19,69**</b>     |
| f              | z osobních pohovorů se žáky                   | 75,6                         | 65,0           | <b>7,74**</b>      |
| g              | z ničeho                                      | 2,1                          | 2,1            | 0,00               |
| h              | z jiných zdrojů                               | 25,2                         | 23,9           | 0,13               |

**Položka 6:** Které aktivity mohou působit na snížení poptávky po drogách?

| <i>Odpověď</i> |                                          | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|------------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                          | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | besedy s odborníky                       | 55,9                         | 45,5           | <b>6,28*</b>       |
| b              | besedy s uživateli drog                  | 39,1                         | 30,5           | <b>4,78*</b>       |
| c              | peer programy                            | 45,8                         | 24,7           | <b>29,43**</b>     |
| d              | aktivní sociální učení                   | 40,8                         | 25,9           | <b>15,01**</b>     |
| e              | volnočasové aktivity v denním režimu     | 70,6                         | 63,7           | 3,12               |
| f              | volnočasové aktivity v týdenním režimu   | 30,3                         | 29,7           | 0,02               |
| g              | volnočasové aktivity 1–3 krát měsíčně    | 2,1                          | 6,8            | <b>6,90**</b>      |
| h              | volnočasové aktivity několikrát do roka  | 3,8                          | 4,5            | 0,17               |
| i              | filmová předst. s protidrog. tématikou   | 25,2                         | 18,4           | <b>4,06*</b>       |
| j              | vydávání škol. časopisu s protidr. tém.  | 8,0                          | 6,1            | 0,86               |
| k              | zajišťování propag. mat. s protidr. tém. | 23,1                         | 24,2           | 0,10               |
| l              | realizace schránek důvěry                | 44,1                         | 43,7           | 0,01               |
| m              | jiné                                     | 11,3                         | 6,3            | <b>4,89*</b>       |

**Položka 7: Na které rizikové faktory se vaše programy soustředí?**

| <i>Odpověď</i> |                                                     | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                                     | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | na agresivitu, násilí a šikanu ve škole             | 94,5                         | 82,6           | <b>18,61**</b>     |
| b              | na záškoláctví                                      | 47,1                         | 23,9           | <b>35,44**</b>     |
| c              | na liber. postoj společ. k užív. alkoholu a cigaret | 39,5                         | 37,9           | 0,16               |
| d              | na intoleranci, projevy rasismu a xenofobie         | 48,3                         | 27,9           | <b>26,58**</b>     |
| e              | na vliv masmédií a zneužívání informací             | 18,1                         | 17,6           | 0,02               |
| f              | na nedostateč. nabídku volnočasových aktivit        | 40,8                         | 37,6           | 0,60               |
| g              | na finanční nedostupnost volnočasových aktivit      | 14,3                         | 14,2           | 0,00               |
| h              | na gamblerství                                      | 13,4                         | 7,9            | <b>5,00*</b>       |
| i              | na negativní vliv vrstevníků                        | 45,4                         | 38,9           | 2,49               |
| j              | na negativní vliv fyzického prostředí               | 9,2                          | 7,9            | 0,35               |
| k              | na absenci pozitivní hodnotové orientace žáků       | 43,3                         | 33,7           | <b>5,75*</b>       |
| l              | na přitažlivost překročování zákazů a tabu          | 12,6                         | 16,1           | 1,39               |
| m              | na nereálnou aspiraci žáků                          | 2,9                          | 2,1            | 0,43               |
| n              | na nereálné sebehodnocení žáků                      | 21,0                         | 16,6           | 1,92               |
| o              | na působení stresu                                  | 21,8                         | 17,9           | 1,46               |
| p              | na nedostatek pozitivních modelů chování            | 37,0                         | 28,9           | <b>4,33*</b>       |

**Položka 8: Jaké finanční zdroje využíváte?**

| <i>Odpověď</i> |                                   | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                                   | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | žádné                             | 14,7                         | 27,4           | <b>13,46**</b>     |
| b              | rozpočet školy                    | 68,9                         | 55,5           | <b>10,98**</b>     |
| c              | granty a projekty mšmt            | 21,4                         | 15,3           | 3,83               |
| d              | jiné granty a projekty            | 10,1                         | 5,3            | <b>5,14*</b>       |
| e              | sponzorské dary                   | 17,6                         | 16,1           | 0,27               |
| f              | dotace z obecního/městského úřadu | 24,8                         | 22,9           | 0,29               |
| g              | dotace okresního úřadu            | 13,9                         | 6,8            | <b>8,36**</b>      |
| h              | jiné účelové dotace               | 2,1                          | 1,3            | 0,57               |
| i              | jiné zdroje                       | 6,7                          | 4,5            | 1,46               |

**Položka 9:** Jsou finanční prostředky na realizaci protidrogových programů dostačující?

| <i>Odpověď</i> |                     | <i>Relativní četnost (%)</i> |                | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|---------------------|------------------------------|----------------|--------------------|
|                |                     | <i>město</i>                 | <i>vesnice</i> |                    |
| a              | zcela dostačující   | 3,4                          | 4,5            | 0,47               |
| b              | dostačující         | 13,9                         | 17,1           | 1,15               |
| c              | nedostačující       | 54,2                         | 45,0           | <b>4,96*</b>       |
| d              | zcela nedostačující | 22,7                         | 24,7           | 0,34               |

## ROZDÍLY MEZI SPECIÁLNÍMI, STŘEDNÍMI A ZÁKLADNÍMI ŠKOLAMI

Byly analyzovány rozdíly v odpovědích na jednotlivé položky dotazníku mezi speciálními školami (kat. F + G + H), středními školami (kat. I + J + K + L + M) a základními školami (kat. A + B + C + D + E). Ve sledovaném vzorku (n=847) bylo 89 speciálních škol, 140 středních škol a 618 základních škol.

**Položka 1:** Kdo se spolupodílí na realizaci protidrogových programů?

| <i>Odpověď</i> |                                       | <i>Relativní četnost (%)</i> |                |                 | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|---------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                       | <i>spec. š.</i>              | <i>stř. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | nikdo                                 | 7,9                          | 10,0           | 12,1            | 1,71               |
| b              | krizové centrum                       | 21,3                         | 29,3           | 17,8            | <b>9,49**</b>      |
| c              | centrum primární prevence             | 22,5                         | 23,6           | 19,6            | 1,34               |
| d              | dům dětí a mládeže                    | 14,6                         | 7,9            | 12,6            | 3,06               |
| e              | policie                               | 33,7                         | 27,9           | 32,8            | 1,42               |
| f              | hygienická stanice                    | 13,5                         | 15,7           | 12,9            | 0,75               |
| g              | lékař                                 | 22,5                         | 16,4           | 12,3            | <b>7,45*</b>       |
| h              | obecní/městský úřad                   | 21,3                         | 11,4           | 23,6            | <b>10,10**</b>     |
| i              | okresní úřad                          | 27,0                         | 23,6           | 19,1            | 3,81               |
| j              | rodiče                                | 12,4                         | 22,1           | 22,0            | 4,49               |
| k              | pedagogicko psychologická poradna     | 46,1                         | 52,1           | 48,5            | 0,91               |
| l              | poradna pro rod., manž. a mez. vztahy | 4,5                          | 4,3            | 3,4             | 0,45               |
| m              | občanské sdružení                     | 6,7                          | 11,4           | 10,7            | 1,49               |
| n              | někdo jiný                            | 29,2                         | 21,4           | 2,2             | 2,37               |

**Položka 2:** Provádíte hodnocení účinnosti preventivních intervencí?

|                     | spec. š. | stř. š. | zákl. š. | $\Sigma$ |
|---------------------|----------|---------|----------|----------|
| provádí hodnocení   | 56       | 70      | 346      | 472      |
| neprovádí hodnocení | 33       | 70      | 272      | 375      |
| $\Sigma$            | 89       | 140     | 618      | 847      |

$\chi^2 = 3,75$  statisticky nevýznamné (hladina významnosti 0,05).

**Položka 3:** Co vám brání v hodnocení účinnosti preventivních intervencí?

| Odpověď |                                  | Relativní četnost (%) |         |          | Chí-kvadrát  |
|---------|----------------------------------|-----------------------|---------|----------|--------------|
|         |                                  | spec. š.              | stř. š. | zákl. š. |              |
| a       | zanepřítomnost ped. pracovníků   | 5,6                   | 12,9    | 11,2     | 3,16         |
| b       | nedostatek finančních prostředků | 18,0                  | 21,4    | 13,3     | <b>6,56*</b> |
| c       | není k dispozici metodika        | 20,2                  | 37,1    | 32,5     | <b>7,45*</b> |
| d       | potřebná odborná připravenost    | 9,0                   | 15,0    | 11,3     | 2,19         |
| e       | jiné překážky                    | 4,5                   | 7,1     | 7,8      | 1,24         |

**Položka 4a:** Na které cílové skupiny jsou preventivní intervence zaměřeny?

| Odpověď |                                                                        | Relativní četnost (%) |         |          | Chí-kvadrát     |
|---------|------------------------------------------------------------------------|-----------------------|---------|----------|-----------------|
|         |                                                                        | spec. š.              | stř. š. | zákl. š. |                 |
| a       | na žáky druhého stupně ZŠ                                              | 6,7                   | 1,4     | 13,9     | <b>19,95**x</b> |
| b       | na všechny žáky                                                        | 27,0                  | 22,1    | 20,6     | 1,94            |
| c       | na rizikové žáky (např. žáky se sklony ke zneužívání návykových látek) | 6,7                   | 2,9     | 5,5      | 2,10            |
| d       | na žáky z tzv. problémových rodin                                      | 7,9                   | 2,9     | 3,7      | 4,05            |
| e       | na jiné skupiny žáků                                                   | 27,0                  | 25,0    | 11,3     | <b>27,14**</b>  |

x vzhledem k malým četnostem statisticky neprůkazné; sporná výpovědní hodnota také vzhledem k tomu, že pro střední školy a speciální školy je otázka irelevantní

**Položka 4b:** Formulace cílů uplatňovaných intervencí

| <i>Odpověď</i> |                                                                 | <i>Relativní četnost (%)</i> |                |                 | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                                                 | <i>spec. š.</i>              | <i>stř. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | snížení výskytu patologických jevů v chování žáků               | 19,1                         | 11,4           | 10,0            | <b>6,43*</b>       |
| b              | boj proti užívání návykových látek                              | 29,2                         | 19,3           | 21,0            | 3,60               |
| c              | vytvoření prostoru pro smysluplné využívání volného času        | 15,7                         | 13,6           | 15,4            | 0,32               |
| d              | výchova k zodpovědnosti za vlastní zdraví a zdravý životní styl | 15,7                         | 12,9           | 14,4            | 0,39               |
| e              | rozvíjení osobnostních kvalit žáků                              | 19,1                         | 11,4           | 16,2            | 2,82               |
| f              | jiné cíle                                                       | 2,2                          | 9,3            | 6,1             | 4,64               |

**Položka 4c:** Jaké strategie, programy a metody k dosažení stanovených cílů uplatňujete?

| <i>Odpověď</i> |                                                               | <i>Relativní četnost (%)</i> |                |                 | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|---------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                                               | <i>spec. š.</i>              | <i>stř. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | peer program                                                  | 6,7                          | 15,0           | 12,3            | 3,51               |
| b              | besedy, přednášky, osobní rozhovory                           | 44,9                         | 34,3           | 35,3            | 3,40               |
| c              | zařazení prevence zneužív. návyk. látek do výuky              | 5,6                          | 7,1            | 12,0            | 5,36               |
| d              | hry, zájmové kroužky, volnočasové aktivity, sportovní soutěže | 41,6                         | 27,9           | 27,5            | <b>7,58*</b>       |
| e              | přehrávání videa k dané problematice                          | 12,4                         | 11,4           | 10,5            | 0,32               |
| f              | jiné                                                          | 15,7                         | 11,4           | 10,7            | 1,98               |

**Položka 4d:** Jakou účinnost vykazují uplatňované intervence?

| <i>Odpověď</i> |                                                           | <i>Relativní četnost (%)</i> |                 |                 | <i>Chí-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------------------------|------------------------------|-----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                                           | <i>spec. š.</i>              | <i>strř. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | vykazují dobrou účinnost, nevyskytují se závažné problémy | 22,5                         | 12,9            | 19,6            | 4,28               |
| b              | účinnost je obtížné objektivně vyhodnotit                 | 10,1                         | 13,6            | 11,0            | 0,90               |
| c              | jiné odpovědi                                             | 16,9                         | 11,4            | 13,6            | 1,37               |
| e              | malou                                                     | 7,9                          | 2,9             | 4,0             | 3,59               |

**Položka 4e:** Existuje doklad o úspěšnosti uplatňovaných preventivních intervencí?

| <i>Odpověď</i> |                                         | <i>Relativní četnost (%)</i> |                 |                 | <i>Chí-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------|------------------------------|-----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                         | <i>spec. š.</i>              | <i>strř. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | ne                                      | 21,3                         | 21,4            | 21,7            | 0,00               |
| b              | ano, hodnotící dokumenty                | 18,0                         | 10,0            | 7,8             | <b>9,83**</b>      |
| c              | ano, dotazníky určené žákům a rodičům   | 2,2                          | 6,4             | 5,0             | 2,03               |
| d              | ano, ale nejedná se o empirické doklady | 9,0                          | 6,4             | 8,9             | 0,93               |

**Položka 5:** Z čeho vycházíte při tvorbě protidrogových programů?

| <i>Odpověď</i> |                                               | <i>Relativní četnost (%)</i> |                 |                 | <i>Chí-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------------|------------------------------|-----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                               | <i>spec. š.</i>              | <i>strř. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | ze studia pedagogické dokumentace             | 67,4                         | 48,6            | 55,0            | <b>7,87*</b>       |
| b              | z vyhodnocení testů zadávaných všem žákům     | 24,7                         | 27,9            | 25,2            | 0,45               |
| c              | z vyhodnocení testů zadávaných vybraným žákům | 13,5                         | 10,7            | 7,3             | 4,90               |
| d              | z dotazníků zadávaných všem žákům             | 38,2                         | 38,6            | 32,5            | 2,59               |
| e              | z dotazníků zadávaných vybraným žákům         | 15,7                         | 15,0            | 9,7             | 5,24               |
| f              | z osobních pohovorů se žáky                   | 80,9                         | 79,3            | 69,1            | <b>9,78**</b>      |
| g              | z ničeho                                      | 0,00                         | 3,6             | 2,1             | 3,34x              |
| h              | z jiných zdrojů                               | 22,5                         | 25,0            | 24,4            | 0,20               |

x vzhledem k malým četnostem statisticky neprůkazné

**Položka 6: Které aktivity mohou působit na snížení poptávky po drogách?**

| <i>Odpověď</i> |                                          | <i>Relativní četnost (%)</i> |                |                 | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                          | <i>spec. š.</i>              | <i>stř. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | besedy s odborníky                       | 49,4                         | 60,0           | 49,5            | 5,15               |
| b              | besedy s uživateli drog                  | 38,2                         | 45,0           | 33,8            | <b>6,37*</b>       |
| c              | peer programy                            | 32,6                         | 35,7           | 32,8            | 0,44               |
| d              | aktivní sociální učení                   | 48,3                         | 39,3           | 31,6            | <b>11,20**</b>     |
| e              | volnočasové aktivity v denním režimu     | 62,9                         | 62,1           | 66,3            | 1,13               |
| f              | volnočasové aktivity v týdenním režimu   | 29,2                         | 33,6           | 29,9            | 0,79               |
| g              | volnočasové aktivity 1–3 krát měsíčně    | 6,7                          | 1,4            | 5,0             | 4,38x              |
| h              | volnočasové aktivity několikrát do roka  | 4,5                          | 4,3            | 4,2             | 0,02               |
| i              | filmová předst. s protidrog. tematikou   | 34,8                         | 23,6           | 21,0            | <b>8,43*</b>       |
| j              | vydávání škol. časopisu s protidr. tem.  | 6,7                          | 3,6            | 6,8             | 2,06               |
| k              | zajišťování propag. mat. s protidr. tem. | 30,3                         | 25,0           | 23,8            | 1,81               |
| l              | realizace schránek důvěry                | 39,3                         | 36,4           | 43,9            | 2,90               |
| m              | jiné                                     | 7,9                          | 11,4           | 8,3             | 1,54               |

x vzhledem k malým četnostem statisticky neprůkazné

**Položka 7: Na které rizikové faktory se vaše programy soustředí?**

| <i>Odpověď</i> |                                                     | <i>Relativní četnost (%)</i> |                |                 | <i>Chi-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                                     | <i>spec. š.</i>              | <i>stř. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | na agresivitu, násilí a šikanu ve škole             | 87,6                         | 58,6           | 87,2            | <b>66,75**</b>     |
| b              | na záškoláctví                                      | 65,2                         | 42,9           | 32,8            | <b>36,28**</b>     |
| c              | na liber. postoj společ. k uživ. alkoholu a cigaret | 42,7                         | 41,4           | 38,5            | 0,85               |
| d              | na intoleranci, projevy rasismu a xenofobie         | 42,7                         | 38,6           | 35,8            | 1,79               |
| e              | na vliv masmédií a zneužívání informací             | 5,6                          | 17,9           | 17,8            | <b>8,58*</b>       |
| f              | na nedostateč. nabídku volnočasových aktivit        | 32,6                         | 42,9           | 38,8            | 2,42               |
| g              | na finanční nedostupnost volnočasových aktivit      | 16,9                         | 15,7           | 14,2            | 0,54               |
| h              | na gamblersství                                     | 15,7                         | 12,1           | 10,0            | 2,82               |
| i              | na negativní vliv vrstevníků                        | 47,2                         | 33,6           | 41,4            | 4,63               |
| j              | na negativní vliv fyzického prostředí               | 14,6                         | 6,4            | 8,4             | 4,86               |
| k              | na absenci pozitivní hodnotové orientace žáků       | 55,1                         | 52,9           | 37,4            | <b>18,43**</b>     |
| l              | na přitažlivost překročení zákazů a tabu            | 12,4                         | 16,4           | 14,7            | 0,72               |
| m              | na nerealnou aspiraci žáků                          | 4,5                          | 5,7            | 2,4             | 4,55               |
| n              | na nerealné sebehodnocení žáků                      | 18,0                         | 20,7           | 18,3            | 0,47               |
| o              | na působení stresu                                  | 11,2                         | 32,1           | 19,4            | <b>16,67**</b>     |
| p              | na nedostatek pozitivních modelů chování            | 50,6                         | 31,4           | 32,0            | <b>12,37**</b>     |

**Položka 8:** Jaké finanční zdroje využíváte?

| <i>Odpověď</i> |                                   | <i>Relativní četnost (%)</i> |                |                 | <i>Chí-kvadrát</i> |
|----------------|-----------------------------------|------------------------------|----------------|-----------------|--------------------|
|                |                                   | <i>spec. š.</i>              | <i>str. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | žádné                             | 14,6                         | 17,1           | 22,5            | 4,29               |
| b              | rozpočet školy                    | 69,7                         | 65,7           | 60,7            | 3,44               |
| c              | granty a projekty MŠMT            | 19,1                         | 20,7           | 17,6            | 0,77               |
| d              | jiné granty a projekty            | 12,4                         | 5,7            | 7,1             | 3,83               |
| e              | sponzorské dary                   | 38,2                         | 10,0           | 16,7            | <b>31,64**</b>     |
| f              | dotace z obecního/městského úřadu | 15,7                         | 6,4            | 23,6            | <b>22,24**</b>     |
| g              | dotace okresního úřadu            | 11,2                         | 9,3            | 9,5             | 0,28               |
| h              | jiné účelové dotace               | 6,7                          | 2,9            | 1,6             | <b>9,04*x</b>      |
| i              | jiné zdroje                       | 6,7                          | 10,7           | 5,3             | 5,55               |

x vzhledem k malým četnostem statisticky neprůkazné

**Položka 9:** Jsou finanční prostředky na realizaci protidrogových programů dostačující?

| <b>Odpověď</b> |                     | <i>Relativní četnost (%)</i> |                |                 | <i>Chí-kvadrát</i> |
|----------------|---------------------|------------------------------|----------------|-----------------|--------------------|
|                |                     | <i>spec. š.</i>              | <i>str. š.</i> | <i>zákl. š.</i> |                    |
| a              | zcela dostačující   | 2,2                          | 1,4            | 4,0             | 2,78x              |
| b              | dostačující         | 18,0                         | 14,3           | 15,9            | 0,56               |
| c              | nedostačující       | 53,9                         | 49,3           | 48,5            | 0,90               |
| d              | zcela nedostačující | 23,6                         | 29,3           | 23,9            | 1,82               |

x vzhledem k malým četnostem statisticky neprůkazné

## DISKUZE A ZÁVĚR

Vyjdeme-li z analýzy výsledků šetření a zjištěných statisticky významných rozdílů mezi školami v jednotlivých položkách, dojdeme k následujícím závěrům šetření.

První položka byla zaměřena na spolupráci různých subjektů se školou při realizaci protidrogových programů. Šetření zjistilo, že nejčastější spolupráci vykazují školy s pedagogicko-psychologickými poradnami, s policií, s dalším a blíže nespecifikovaným subjektem, s rodiči a s obecním či městským úřadem, s okresním úřadem, s centrem primární prevence, a to v prevalenci dané tímto výčtem.

Při hodnocení rozdílů mezi venkovskými a městskými školami byly zaznamenány statisticky významné rozdíly (a to značně významné, tj. při hladině významnosti 0,01) v rámci výše uvedeného výčtu subjektů při spolupráci s pedagogicko-psychologickými poradnami, s policií a s centrem primární prevence. Dále se ukázalo, že městské školy významněji než vesnické spolupracují s krizovým centrem, s domem dětí a mládeže, s hygienickou stanicí a s lékařem, s občanským sdružením, vesnické školy také významněji nespupracují při tvorbě svých programů s žádným subjektem. Naopak nevýznamné rozdíly existují ve spolupráci s úřady či s rodiči.

Hodnocení rozdílů spolupráce různých subjektů se speciálními, středními a základními školami není tak dramatické jako v případě hodnocení rozdílů mezi městskými a vesnickými školami. Statisticky významné rozdíly se ukazují pouze ve spolupráci s krizovým centrem a obecním či městským úřadem (hl. v. 0,01) či s lékařem (hl. v. 0,05).

Ve druhé položce zaměřené na zjištění toho, zda školy provádí hodnocení účinnosti svých programů, většina probantů (55,4 procenta) odpověděla kladně, přičemž se neprokázaly významné rozdíly mezi jednotlivými typy škol.

Třetí položka dotazníku (Co vám brání v hodnocení účinnosti preventivních intervencí?) ukazuje, že za největší překážku považují školy absenci příslušné metodiky a dále pak nedostatek finančních prostředků, chybějící odbornou přípravu a zaneprázdněnost pedagogických pracovníků (v uvedeném pořadí dle četnosti odpovědí).

Zatímco vesnické a městské školy v této položce nevykazují významný rozdíl, školy speciální, střední a základní vykazují rozdíl na hladině významnosti

0,05 v odpovědích „nedostatek finančních prostředků“ a „není k dispozici metodika“.

Čtvrtá položka byla strukturována do pěti otázek s charakterem otevřených položek, proto bylo potřeba vytvořit kategorie odpovědí.

Nejvíce škol uvádí, že své programy zaměřuje na všechny žáky, dále na jiné skupiny žáků, na žáky druhého stupně ZŠ, na rizikové žáky a nakonec na žáky z tzv. problémových rodin (v daném pořadí). Významnější rozdíl v odpovědích vesnických a městských škol se objevil u žáků z tzv. problémových rodin, při analýze rozdílu mezi speciálními, středními a základními školami pak v odpovědi „na jiné skupiny žáků“, což může být způsobeno typovou odlišností škol.

Při formulaci cílů uplatňovaných intervencí se objevily četnosti v těchto vytvořených kategoriích: „boj proti užívání návykových látek“, „rozvíjení osobnostních kvalit žáků“, „vytvoření prostoru pro smysluplné využívání volného času“, „výchova k zodpovědnosti za vlastní zdraví a zdravý životní styl“, „snížení výskytu patologických jevů v chování žáků“ a nakonec „jiné cíle“ (v daném pořadí). Městské školy se statisticky významněji zaměřují na rozvíjení osobnostních kvalit žáků (hl. v. 0,01) a vytvoření prostoru pro smysluplné využívání volného času (hl. v. 0,05). V komparaci odpovědi škol speciálních, středních a základních není významnějších rozdílů s výjimkou odpovědi „snížení výskytu patologických jevů v chování žáků“ (0,05), na niž se významněji zaměřují speciální školy.

Na otázku, jaké strategie, programy a metody k dosažení stanovených cílů školy uplatňují, odpověděli probanti v pořadí následujících vytvořených kategoriích: „besedy, přednášky, osobní rozhovory“, „hry, zájmové kroužky, volnočasové aktivity, sportovní soutěže“, „peer program“, „jiné“, „přehrávání videa k dané problematice“ a jako poslední v pořadí – což je překvapující – následovala kategorie „zařazení prevence zneužívání návykových látek do výuky“. Statisticky významněji využívají městské školy peer program a besedy, přednášky, osobní rozhovory (hl. v. 0,01) a dále pak Jiné aktivity (hl. v. 0,05). Speciální školy pak ve srovnání se středními a základními významněji vykazují užití her, zájmových kroužků, volnočasových aktivit a sportovních soutěží.

V hodnocení účinnosti uplatňovaných intervencí školy nejvíce vykazují dobrou účinnost (nevyskytují se žádné problémy), jako druhá nejčastější kategorie byla „jiná odpověď“, dále pak konstatování, že účinnost je obtížné objektivně hodnotit, a nejméně škol hodnotilo účinnost intervencí jako malou. Statisticky významněji (hl. v. 0,01) uvádí městské školy fakt, že účinnost intervence je ob-

tížné objektivně vyhodnotit, mezi speciálními, středními a základními školami se významnější rozdíly neukázaly.

Na otázku, zda existuje doklad o úspěšnosti uplatňovaných preventivních intervencí, nejvíce škol uvedlo „ne“, další kategorie odpovědí se vyskytly v následujícím pořadí co do absolutní četnosti: „ano, hodnoticí dokumenty“, „ano, ale nejedná se o empirické podklady“, „ano, dotazníky určené žákům a rodičům“. Městské školy (v porovnání s vesnickými školami) významněji uvádí kategorii „ano, hodnoticí dokumenty“ a „ano, dotazníky určené žákům a rodičům“ (0,01). Z komparace speciálních, středních a základních škol vyplývá, že speciální školy významněji uvádí kategorii „ano, hodnoticí dokumenty“ (0,01).

Analýza odpovědí páté položky ukázala, že školy při tvorbě protidrogových programů nejvíce vychází z osobních pohovorů s žáky, dále pak ze studia pedagogické dokumentace, z dotazníků zadávaných všem žákům, dále z vyhodnocení testů zadávaných všem žákům a z jiných zdrojů, z dotazníků zadávaných vybraným žákům a z vyhodnocení testů zadávaných vybraným žákům (v tomto pořadí dle četnosti odpovědí).

Městské školy významněji uvádí s výjimkou studia pedagogické literatury všechny uvedené kategorie. V porovnání rozdílů mezi základními, středními a speciálními školami vykazují poslední významněji studium pedagogické literatury (0,05) a osobní pohovory se žáky (0,01).

Šestá položka zjišťovala názor probantů na to, které aktivity mohou působit na snížení poptávky po drogách. Výraznější četnosti vykazaly aktivity v následujícím pořadí: volnočasové aktivity v denním režimu, besedy s odborníky, realizace schránek důvěry, besedy s uživateli drog, aktivní sociální učení, peer programy, volnočasové aktivity v týdenním režimu, zajišťování propagačních materiálů s protidrogovou tematikou a filmová představení s protidrogovou tematikou.

Městské školy v porovnání s vesnickými školami významněji udávají z těchto aktivit především peer programy a aktivní sociální učení (0,05) a dále pak besedy s odborníky, s uživateli drog a filmová představení s protidrogovou tematikou.

Významný rozdíl mezi speciálními, středními a základními školami se objevil u aktivního sociálního učení (0,05), besed s uživateli drog a filmových představení s protidrogovou tematikou (0,01).

Sedmá položka – zjišťující rizikové faktory, na které se školy soustřeďují ve svých programech – dospěla k následujícímu pořadí desítky nejfrekventovanějších faktorů: agresivita a násilí či šikana ve škole, absence pozitivní hodnotové orientace žáků, negativní vliv vrstevníků, liberální postoj společnosti k užívání alkoholu a cigaret, nedostatečná nabídka volnočasových aktivit, záškoláctví, intolerance a projevy rasismu či xenofobie, nedostatek pozitivních modelů chování, působení stresu, nereálné sebehodnocení žáků.

Významné rozdíly mezi městskými a vesnickými školami se objevily u rizikových faktorů, jako je agresivita a násilí či šikana ve škole, záškoláctví, intolerance a rasismus či xenofobie (0,05) a dále absence pozitivní hodnotové orientace žáků a nedostatek pozitivních modelů chování žáků (0,01).

Statisticky nejvýznamnější rozdíly mezi speciálními, středními a základními školami vykazaly kategorie agresivita a násilí či šikana ve škole, záškoláctví, absence pozitivní hodnotové orientace žáků, působení stresu, nedostatek pozitivních modelů chování (0,01).

Osmá položka se orientovala na zjištění finančních zdrojů. Třídění prvního stupně ukázalo, že školy nejvíce využívají rozpočtu školy, dále následovaly kategorie v tomto pořadí: žádné finanční zdroje, dotace u obecního či městského úřadu, granty a projekty MŠMT, sponzorské dary, dotace okresního úřadu, jiné granty a projekty, jiné účelové dotace.

Významné rozdíly mezi městskými a vesnickými školami se objevily v položkách „žádné finanční zdroje“ (vesnické školy), „rozpočet školy“ a „dotace okresního úřadu“ (městské školy) při hladině významnosti 0,01, dále pak „jiné granty a projekty“ (městské školy) při hl. významnosti 0,05.

Významné rozdíly mezi speciálními, středními a základními školami se objevily na hl.významnosti 0,01 v kategorii „sponzorské dary“ (speciální školy) a „dotace z obecního či městského úřadu“ (základní školy).

Poslední položka zjišťovala názor škol na to, zda jsou prostředky na realizaci protidrogových programů dostačující. Téměř polovina škol pokládá tyto prostředky za nedostačující, dále pak následovaly kategorie v uvedeném pořadí dle četnosti odpovědí: zcela nedostačující, dostačující, zcela dostačující.

Významný rozdíl (0,05) mezi městskými a vesnickými školami se ukázal v kategorii „nedostačující“ (městské školy), mezi speciálními, středními a základními školami nebyly naměřeny statisticky významné rozdíly v žádné kategorii.

Závěrem je třeba podotknout, že použité statistické zpracování šetřením získaných dat je podřízeno celkovému zadání výzkumného projektu, nicméně z těchto dat je možno získat mnohem více informací a poznatků při jejich dalším statistickém zpracování – zjišťování významných rozdílů ve vybraných položkách mezi malými a velkými školami, mezi jednotlivými typy středních či speciálních škol etc.

Doc. PaedDr. Milan Valenta, Ph.D.  
Katedra speciální pedagogiky  
PdF UP v Olomouci  
e-mail: milan.valenta@upol.cz